

Kinderen hebben vrije ruimte nodig om te kunnen ontwikkelen. We vinden het daarom belangrijk om er steeds weer op te wijzen wat er precies bedoeld wordt met vrij spel en welke rol het vrije spel inneemt in het ontwikkelwerk dat een jong kind in de eerste fase van zijn leven te doen heeft. Over de vrije ruimte in de ontwikkeling van kind-zijn naar menswording.

Tessa Dirksen en Dörte Best

Gastouders Drakepit
www.drakepit.nl

Kinderopvang is in onze maatschappij een tamelijk nieuw fenomeen. Door de zorg voor kinderen uit te besteden aan professionals die daar vervolgens voor betaald wordt, verplaatst zich het mens- worden van kinderen van de sociale leefwereld naar een georganiseerde systeemwereld.

Een wereld die in eerste instantie gericht is op het organiseren en beheersen van processen. Een wereld waarin efficiency belangrijk is, waarin beleid gemaakt, uitgevoerd en gecontroleerd wordt, maar waar ook steeds weer opnieuw gekeken wordt hoe het product of de dienstverlening nog weer verbeterd kan worden. Ook de kinderopvang kent een onuitputtelijke stroom van nieuwe methoden en programma's die langs komen om de opvang van kinderen te verbeteren. Allemaal pogingen om de moeilijkheden die voortkomen uit de geïnstitutionaliseerde opvang van het heel jonge kind in de grip te krijgen. Het zijn in de praktijk echter, hoe goed bedoeld ook, vaak obstakels die de toegang en verbondenheid met het kind in de weg staan.

De invulling van de beleidsnotities van de overheid maar ook van de kinderopvangbranche zelf zijn onderhevig aan voortdurende verandering van visie, van het verleggen van accenten.

Waar een poosje geleden het heil werd verwacht van de diverse VVE-programma's (Vroeg en Voorschoolse Educatie), waarbij expliciet een van buitenaf op het kind opgelegd normatief systeem als leidraad werd genomen, gaat de pendel nu, hand in hand met de andere duurzaamheidsprincipes in de maatschappij, meer richting de aandacht voor de menselijke maat.

Logans als: 'Kinderen moeten vrij spelen' en 'Een kind mag weer vies worden' geven bij de grotere (reguliere) kinderopvang organisatie sinds kort de toon weer.

En hoe verheugend dat ook mag klinken (het zijn immers waarden die de antroposofie al steeds hoog in het vaandel had staan) er zit volgens ons toch een haar in de soep.

Op het moment dat 'Vrij Spel' of 'Vies worden' namelijk weer onderdeel worden van het zoveelste ontwikkelprogramma, wanneer er gedefinieerd wordt wat 'goed' vrij spel is en wat niet en het buiten ravotten verplicht wordt gesteld,

Gunnen we ze nog 'vrij spel'?

wanneer deze activiteiten gemonitord en in het kind-volgsysteem afgevinkt worden, dan is het stukje leefwereld dat er met vrij spel en vies worden net voorzichtig om de hoek kwam kijken direct weer ingelijfd door de systeemwereld.

Maar kinderen hebben juist deze vrije ruimte nodig om te kunnen ontwikkelen. We vinden het daarom belangrijk om er steeds weer op te wijzen wat er precies bedoeld wordt met vrij spel en welke rol het vrije spel inneemt in het ontwikkelwerk dat een jong kind in de eerste fase van zijn leven te doen heeft.

Het principe, dat het kind in de eerste zeven jaren moet kunnen ervaren, is:

De wereld is goed!

Krachtig kindbeeld

We gaan ervan uit dat ieder mensenkind naar de aarde komt met de eigen expliciete wens om een plan ten uitvoer te brengen. Een plan dat de individualiteit van het kind een stapje verder brengt in zijn ontwikkeling, wat tegelijkertijd inhoudt dat het een bijdrage levert aan de algehele mensheidsontwikkeling. Ook gaan we ervan uit dat het kind in principe goed toegerust is om dat plan tot ontwikkeling te brengen. Dat schept dus een krachtig kindbeeld. Het kind vraagt dan eigenlijk alleen om een voorwaarden scheppende omgeving, die het in staat stelt toegang te krijgen tot zijn eigen vermogens en contact te houden met zijn eigen plan, maar die het ook in staat stelt inzicht te krijgen in de wereld om hem heen en de sociale omgeving waar het zich in bevindt leert begrijpen.

De eerste zeven jaar

De ontwikkeling van kind-zijn naar menswording verloopt in ontwikkelingsfasen van ongeveer zeven jaar. Elke fase heeft zijn eigen gebied wat tot ontwikkeling gebracht wordt. In de eerste zeven jaar staat de opbouw van het fysieke lichaam centraal, als deze na zeven jaar voltooid is, komen de krachten vrij die zorgen dat het levenslichaam opgebouwd wordt, in de derde zeven jaar wordt met de krachten van het levenslichaam het astraal lichaam gevormd en tenslotte komt in de laatste zeven jaar de IK-kracht vrij.

Het principe, dat het kind in de eerste zeven jaren moet kunnen ervaren, is: De wereld is goed!

Goed in de zin van behapbaar, veilig, voorspelbaar, warm, gezond. Zo omhuld kan het kleine kind zich op zijn ontwikkeltaak in de eerste fase van zijn leven concentreren. Namelijk een sterke fysieke basis te vormen. Een basis die later het fundament gaat zijn voor de verdere ontwikkeling, zoals eerder aangegeven.

Om te kunnen ontwikkelen heeft een kind overschotkrachten nodig. Kinderen die moe zijn, honger hebben, te koud of ziek zijn, hebben al hun energie nodig, om lichamelijk overeind te blijven. Er blijft dan weinig energie over om de wereld te ontdekken en je lichaam te leren kennen. Hetzelfde geldt voor kinderen die overweldigd worden door een voor hen te complexe, te drukke en te snelle grote-mensen-wereld. Kleine kinderen hebben een volwassene nodig die hun lichamelijk welzijn goed verzorgd en hun wereld klein, overzichtelijk, voorspelbaar en veilig maakt. Dat schept ruimte voor ontwikkeling.

Vrij spel staat centraal in de ontwikkeling van het kleine kind

Als wij er nu vanuit gaan dat van een klein kind, van nul tot zeven jaar, de voornaamste taak is om 'baas te worden in eigen lichaam' dan is het Vrije Spel bij uitstek het moment om dit te doen en te oefenen. En met vrij spel wordt dan echt bedoeld vrije ruimte, waarin de gezonde vrije wil mag spreken en vormgeeft aan de handelingen van het kind. Het verwerkt op die manier datgene wat hij heeft geleerd aan het leven van alledag, het leert over zichzelf en hij leert over de wereld met de mensen en objecten die zich er in bevinden. Dat kan zich dan uiten in een spel met blokken, poppen of een trein. Maar dat kan zich ook uiten in het in een hoekje zitten en innerlijk alle opgedane informatie in stilte uit spelen.

Daar past geen oordeel en daar past ook geen norm, omdat dit de momenten zijn waarop je als opvoeder wezenlijke informatie krijgt van het kind over het kind. Informatie die hard nodig is om het kind in zijn ontwikkeling te begrijpen. De voornaamste taak van een opvoeder tijdens het vrije spel is het waarnemen, maar niet het observerende, metende, classificerende waarnemen dat bij de systeemwereld hoort, maar het nieuwsgierige, liefdevolle, verbindende waarnemen dat we uit de leefwereld kennen.

Op zoek naar wie dit kind in wezen is!

Er van uitgaand dat een kind in principe de wil en de vermogens heeft om zich te ontwikkelen, kun je er als opvoeder van op aan dat een kind in de ruimte die het Vrije Spel biedt precies de dingen doet, oefent, uitprobeert die voor zijn individuele ontwikkeling belangrijk zijn.

Voorwaarden schéppen voor Vrij Spel

Tijdens het vrije spel is een klein kind hard aan het werk, waarschijnlijk drie dubbel zo hard als in een begeleide activiteit. Om dit mogelijk te maken, moet je dus als opvoeder een aantal voorwaarden creëren. Dat is de voornaamste taak van de opvoeder. Als kinderen moeite hebben met vrij spel, met de vrije ruimte, zal het advies dus vooral zijn om te kijken of de voorwaarden wel goed zijn, zowel voor de groep kinderen, als ook voor het individuele kind. Pas als die allemaal in orde zijn, kun je nadenken hoe en of je ingrijpt in het vrije spel om de kinderen als nog te helpen te komen tot vrij spel. Wil je als opvoeder goede voorwaarden voor Vrij Spel scheppen kun je kijken naar verschillende aspecten die gerelateerd zijn aan de elementen en/of de wezensdelen van de mens. (Zie kader)

Aarde (fysiek materiaal)

Is de ruimte veilig en geschikt om het vrije spel vorm te geven? Is er een aparte ruimte voor de baby's/dreumessen waar ze vrij en ongestoord op de grond kunnen bewegen?

Welk materiaal wordt er aangeboden? Is het geschikt voor de leeftijd en nodigt het uit tot vrij spel? Laat het ruimte voor de eigen creativiteit? Is het materiaal natuurlijk en waarachtig?

Water (processen en stroom van de dag)

Is er aandacht voor de levensprocessen van de kinderen (zijn ze warm, goed gevoed, uitgerust)?

Is er een goede ritmische dag structuur: dus bijvoorbeeld afwisseling in rust en activiteit, samen en alleen, geleide activiteiten en vrij spel?

Is het leven voorspelbaar en herkenbaar? Zijn er goede rituelen en gewoontes?

Zijn de activiteiten afgestemd op het vermogen van de kinderen?

Lucht (atmosfeer)

Hoe is de sfeer op de groep?

Hoe worden de kinderen door de leidsters bejegend, hoe gaan de leidsters met elkaar om?

Hoe worden de kinderen begroet, hoe welkom zijn de ouders?

Is er een vaste samenstelling in de groep, van de leidsters? Ontstaan hierdoor ook duurzame relaties tussen kinderen, tussen leidsters en tussen kinderen en leidsters?

Is er plezier op de groep of juist veel strijd?

Is er respect voor ieders eigenheid, tempo in ontwikkeling?

Vuur (Stuurkracht van de leidster)

Is er aandacht en eerbied voor Vrij Spel? Of ervaren kinderen het Vrije Spel als momenten dat de volwassene wegglijpen om snel iets anders te kunnen doen?

Is er bewustzijn bij de leidsters op hun handelen in verband met de nabootsing?

Ruimte voor Vrij Spel ontstaat vaak als de volwassene met aandacht en bewustzijn een eigen taak doet in het bijzijn van de kinderen (was vouwen, breien, naaien etc.)

Kunnen leidsters in de systeemwereld ook voor zich zelf een stuk leefwereld creëren waarin ze als mens kunnen verschijnen?

Zijn de leidsters enthousiast over hun werk? Is er ruimte voor initiatief van de leidsters?

Zijn de leidsters in ontwikkeling en bereid om innerlijk werk te verrichten?

We ontkomen er niet aan in de spiegel te kijken als we de kinderen willen bieden wat ze echt nodig hebben. Het zou mooi zijn als de antroposofie een voortouw zou kunnen nemen in het scheppen van een atmosfeer waar Verbinding, Vertrouwen en Eerbied heerst, met volwassenen die in staat zijn te Verwarmen, Verwonderen en Evenwicht te creëren. Ook VVE, maar dan net even anders.....